

ВОСТАНИЕТО НА КАРАТАШО ОД 1854 ГОДИНА

За време на источната криза од 1853 до 1856 година на Балканот избувнало ново ослободително движење кое ја зафатило и Македонија. Во Влашко и Молдавија се дигнале селски востанија, а во Тесалија и Епир Грците востанале за да се ослободат и да се присоединат кон слободна Грција. Србија и Црна Гора исто се подготвувале за да се вклучат во ослободителната борба, но строгите мерки на Турција и Австрија ги принудиле да останат неутрални. Англија и Франција како сојузници на Турција, верни на политиката на статус кво односно на зачувувањето на целокупноста на Османската империја, се спротивставиле со сите средства против ослободителното движење, и покрај другото, со делумна окупација на Грција ги оневозможиле востанијата во Епир и Тесалија. Русија како поборник на идејата и усилбите за разбивање на Отоманската империја, наоѓајќи се изолирана во војната против Англија, Франција и другите нивни сојузници, барајќи помош и сојузници, — ги поттикнувала ослободителните и другите анти-османски движења.¹⁾ Во врска со тоа Фридрих Енгелс уште во 1853 година го напишал следното: „Во што се состои status quo-то? За христијанските поданици на Портата тоа значи просто овековечување на нивното угнетување од Турција. И во тоа време кога Русија, без да се плаши од никого, ја раздробувала Турција, западните дипломати продолжувале да го гарантираат и поддржуваат како светост status quo-то и неприкосновеноста на територијата на Турција! Додека таа традиција биде раководно правило на западната дипломатија, девет десетини од населението на Европска Турција ќе гледа во Русија своја единствена опора, своја ослободителка, свој месиј“.²⁾ Овие согледувања важеле во дадениот период, пред тоа и по тоа. Русија ги повикала на востание сите христијани (по верска линија, зашто Турција тогаш признавала вера, а не народност...), но работела и по словенска линија зашто имало компетентни луѓе кои укажувале на словенската

¹⁾ Ј. Ристић, Спољашни одношаји Србије, I, 153—154.

²⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс, Сочинени, том IX, Москва 1957, 31, 32.

голема воена сила и слободољубивост. Проф. М. Погодин пишувал: „Само турските Словени можат да дадат 200 и повеќе илјади војска! Покажете им ја само прекрасната цел на нивното ослободување од неподносниот другоплемен јарем, под кој стенкаат 400 години, знајте да раководите со нивните живи, одушевени моќни сили и ќе видите какви чуда ќе направат“. Други пак, кога била објавена Руско-турска (Кримска) војна се обратиле до Јужните Словени со повикот: „Подигнете се, прангите се скршени!“³⁾

Освен споменатите востанија (во Влашко, Молдавија, Тесалија), во Трновско (Бугарија) се подготвувало востанието на Џедо Никола, учесник во романската револуција од 1848 година, а во Букурешт руски и бугарски дејци организирале доброволечки одреди од редовите на бугарската, (а можеби и на македонската емиграција) кои учествувале во војната против Турција.

На Крим заедно со Русите оперирала една „Грчка легија“, составена од грчки, српски, бугарски, албански и македонски доброволци. Меѓу доброволците се наоѓал и Леонида Булгари, син на истакнатиот македонски учесник во Грчкото востание (од 1821 година), Анастас Булгари од Пијанечко. Леонида учел во руското воено училиште во Одеса, а во Кримската војна се истакнал како храбар доброволец.⁴⁾ Како доброволец учествувал во Кримската војна и Иван Б. Шумков од Крушево. Според неговото пишување тој бил заедно со доброволците и со руската војска, кои биле кај Гурѓево (во 1854 година).⁵⁾ Секако, со него имало и други доброволци, но овој податок засега не може да се потврди од други извори. За македонските доброволци може да се рече дека тие биле регрутирани од редовите на Македонците кои како работници (печалбари) или како политички емигранти се наоѓале во Влашко и Молдавија, а можеби во Србија и Грција, од каде што се јавиле бугарски, српски, грчки и други доброволци. Освен тоа, со сигурност се знае дека во 1850 година во Бесарабија, на руска територија, имало 83 „бугарски колонии“ со вкупно 85 461 жител и тоа: „69 525 Бугари, 12 875 Власи или Молдавци, 1 440 Малоруси 1 328 Арнаути, 307 Грци и 56 бугарски Цигани“. Во овој случај бугарското име се употребува не само за бугарските колонии, туку и за тие кои биле населени од Власи, Малоруси, Македонци, Албанци и други. Од сите нив 69% биле „бегалци (1830 год.) од Македонија и Румелија. Од нив, првите (Македоњаните) го употребуваат сло-

³⁾ Според М. Арнаудов, Селимински, София, 1938, 307; D. Đorđević, *Revolutions nationales des peuples Balkaniques 1804—1914*, Beograd, 1965, 86, 87. . . ; Γ. 'Ασπρέα, *Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας 'Ελλάδος 1821—1930*, Τ. Α', 'Αθήναι, 1922, σ.226—227.

⁴⁾ D. Đorđević, n. d. 86—88, Д. Косев, *Отражението на Кримската војна (1853—1856 г.) во Бугарија*, — Исторически преглед, III, 2, 183 и сл.: Т. Пеев, *Бугарската легија в Гърция*, — Мак. пр. III, 4, с. 32.

⁵⁾ Патриотически и насърдителни разкази избрани из автобиографията на . . . Ив. Б. Шумков, София, 1907, 324.

венското писмо, а последните (Румелијците) грчкото писмо . . .”⁵⁾ Од ова се гледа дека сепак Македонците биле означени на посебен начин, односно како Македоњани, термин кој се среќава и во други извори. Тие емигрирале во 1830 година, а нивниот број секако се движел меѓу 30 и 35 илјади луѓе од обата пола. Од редовите на сите овие колонисти биле регрутирани голем број доброволци — учесници во војната. Возможно е тие и други да ја сочинувале споменатата „Грчка легија“ и други единици.

Кримската војна, поради несносната положба на народот, ослободителната агитација и др., имала извесен одглас во Македонија. Подготовките на војната и на востаничките потфати ја опфаќале до некаде и неа. Компетентните руски фактори ги зајакнале врските со некои македонски дејци за да ги употребат во случај на потреба. Така, Константин Петкович од Башино Село — Велешко, што туку ги завршил студиите во Русија, бил испратен да ги посети Света Гора, Цариград и други места, а во предвечерието на војната бил повикан во Русија, каде што бил ангажиран во Кишињев во воената дипломатска канцеларија. Петковиќ, (за време на студиите и по тоа), веројатно бил под влијание на револуционерните идеи на Герцен, Бјелински и на други руски револуционерни демократи. Тој во 1854 година ја напишал првата револуционерна стихотворба и така го поставил почетокот на македонската револуционерна поезија.⁷⁾ Во неа Петковиќ го кани народот на востание велејќи: „Од Атина до Дунава, од Понтско до Јадранско ќе се дигне општа глава за слобода, за христијанство . . .”. Зборува за едно општобалканско востание изведено со заеднички сили: „Народ српски близу до вас братска рака ќе ви подаде . . ., Грци трпат наша мака . . . ќе ни дадат исто рака . . .”. Се тврди и тоа дека Петковиќ правел заедно со Г. С. Раковски некаков план за востание, но тоа не е докажано.⁸⁾ Со сигурност се знае дека Петковиќ целосно ги симпатизирал ослободителните борби на црногорскиот народ и ги поддржувал.

Неговиот современик и пријател од студиите Натанаил Стојановиќ (од скопското село Кучевиште) по завршувањето на студиите во Русија се вратил во Македонија и од април 1853 година се настанал во Зографскиот манастир во Св. Гора,⁹⁾ каде што имало повеќе македонски калуѓери, меѓу кои бил и игуменот Иларион од Лазарополе, Дебарско. Според пишувањето на Натанаил и други, тој бил запознат со една идеја и со извесни подготовки за едно востание, кое требало да ја опфати Бугарија,

⁵⁾ П. Кепен, Хронологический указатель материялов о переселенный славам в Роскии, С. Петербург, 1897, с. 62—63, 428.

⁷⁾ Срамнете: Архив на Г. С. Раковски, II, София, 1957, 508, бел. 3.

⁸⁾ К. Младенов, Константин Д. Петковиќ, — Ил. Илинден, XI, 8, 2—3.

⁹⁾ Жизнописание митрополита. . . Натанаила, — СБНУНК, кн. XXVI, София, 1909, 36—37.

Тесалија, Епир и Македонија. За тоа знаел и Иларион. Во врска со тоа тие преговарале на 21 април и на 20 јули 1853 година со бугарскиот деец Павел Корчооглу Грамадов, кој бил испратен од Цариград, а очекувале војводата „Хаџи Петро со грчки востаници да излезе од кај Тесалија“. Востанието имало за цел „да го ослободи народот од турскиот јарем и со ангажирањето на турска војска да го олесни преминувањето на Русите преку Дунав“. Од автобиографијата на Натанаил се гледа дека тој, Иларион и други, биле во тек со тогашните востанички акции. Натанаил пишува и за востанието на Караташо (Кара Ташо) во Халкидика, но не кажува дали тој имал некакви врски со востаниците, нешто кое е можно, зашто нивниот логор извесно време бил во близина на Зографскиот манастир. Претпоставката, дека Натанаил се знаел со грчките востанички војводи во Тесалија, Хаџи Петро и Караисаки, не може да се потврди.¹⁰⁾ Без оглед на тоа што изнесените податоци сè уште не се доволно јасни и целосно потврдени, сепак може да се каже дека тогаш се работело за едно востание, кое требало да ги опфати Халкидика и соседните македонски области, нешто кое се гледа и од конзулските извештаи за востанието на Караташо.

Во текот на Кримската војна во разни делови на Македонија владеело бунтовно расположение. За тоа сведочат конзулските извештаи од тоа време. Од еден француски извештај од 2 февруари 1854 година се гледа дека тогашната ослободителна и антитурска агитација и востаничките успеси во соседните земји имале значаен одглас во јужна Македонија и тоа ги натерало турските власти да преземат мерки против евентуалните појави на отпор. Покрај другото, во покрајбрежјето на Егејско Море крстареле воени бротчиња и чамци за да го спречат евентуалното дебаркирање на вооружени чети, зашто се дознало дека во Грција емигрантите од Македонија, меѓу кои имало и Македонци, се подготвувале да дигнат востание. Во споменатиот конзулски извештај се изразува уверување дека штом доаѓале чети, жителите на Касандра (во Халкидика), верни на своите револуционерни традиции, ќе се дигале на востание „и непосредната последица би било движењето на христијанската раја во други делови на Македонија“.¹¹⁾ Значи, се очекувало тоа да служи како знак, или почеток за востаничко движење и во македонските области. Истиот француски конзул во Солун, на 24 март сметал дека „...наскоро востанието ќе ја опфати Македонија“. Според еден американски извор, востание се очекувало не само во Македонија, туку и во другите балкански земји. Србија, Црна Гора и Грција се очекувало да стапат во војна против Турција и за

¹⁰⁾ Български патриарх Кирил, Натанаил, София, 1952, 201... 206; Жизнописание...³⁷⁾.

¹¹⁾ Α. Βακαλοπούλου, Νέα Ιστορικά στοιχεία..., — 'Επισ. 'Επετ. 'Αριστοτ. πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, VII, 1957, σ. 74,75.

сето ова да се добие помош од Русија, на која поробените народи гледале со симпатии. Се очекувале значи општобалкански востанички и воени настани и тоа со усогласени заеднички сили. Во таа смисла во конзулските извештаи се зборува за координација на востаничките акции во Македонија со востанијата во Тесалија и Епир. Но Грција, Србија и царска Русија не ги исполниле очекувањата. Без оглед на тоа, востаничките настани на Балканот (во тоа и во Тесалија...) биле карактеризирани како руска работа и слично,¹²⁾ нешто што не е точно. Тоа се правело за пропагандни цели.

Наведените информации на францускиот конзул во Солун за востание во Македонија се потврдуваат и од извештаите на англискиот пратеник во Атина. Последниот на 17 март известувал дека постоел востанички план, кој во Македонија ќе го спроведувал Димитар Цами (Цами) Караташо. Тој бил од село Добра, Берско и како еден од водачите на Негушкото востание (од 1822 година), заедно со повеќе македонски, влашки и грчки востаници, емигрирал во Грција и оттаму работел за ослободувањето на Македонија. Во февруари и март 1854 год. Караташо составил востанички одред од негови „военоспособни соотечественици“ т.е. од македонски и други доброволци, со цел да се префрли преку море на Касандра (во Халкидика), каде што требало да се обедини со голем број доброволци за кои се тврдело дека се подготвувале за востание во манастирите на Атос (Св. Гора).¹³⁾ Турските власти дознале за тоа од дипломатите на своите сојузници — Англија и Франција и испратиле околу 1 000 башибозуци на Св. Гора да го спречат дебаркирањето на Караташо. Истовремено француски и англиски параброди ѝ дошле на помош на турската флота, која ги чувала егејските брегови.

Караташо со 500 доброволци, главно од Македонија, тргнал од островот Скопедос (Северни Споради во Егејското Море) и на 16 или 18 (4 или 6, стар стил) април 1854 год. успешно се дебаркирал на пристаништето Каламици (на 'ртот Дрепанон) во средниот халкидички полуостров Логос. Самото дебаркирање било успех зошто турските воени сили и сојузничката воена морнарица го очекувале во полуостровите Касандра и Св. Гора, но тој ги испреварил и маневрирајќи со бродовите што ги изнајмил, ги избегнал заседите на непријателската морнарица и се јавил таму каде што бил најмалку очекуван. Веднаш потоа го нападнал големото село (сега гратче) Сикја и побарал да се предаде тамошната воена посада (120 Турци карацовали). Бидејќи тие одбиле и се забарикадирале во црквата, таа била запалена и сите

¹²⁾ Γ. Τόζης, 'Αμερικανικά και ἀγγλικά πληροφορία... — Μακεδονικά, III, 1956, σ. 145—146, 150, 152, 164—165.

¹³⁾ Ι. Κ. Βασδραβέλλης, 'Η Νόσος κατά τόν ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας, Ἀθήναι, 1953, σ. 28—29. G. Tozi, n. d. 152. Поради технички причини имињата на грчките автори и нивните дела во понатамошниот текст ги наведувам со латиница.

во неа изгореле или биле убиени. Околу 100 селани од Сикја им се придружиле на востаниците.¹⁴⁾ Потоа, востаниците го продолжиле својот поход на север и влегле во селото Никита. Речиси насекаде тие биле пречекани како ослободители, а голем број селани им се придружувале. Се тврди дека нивниот број се зголемил на 1 500 борци. Нивните бродови биле префрлени во пристаништето на Св. Никола во Сингитичкиот залив (Сингитикос).

Успехот на востаниците предизвикал голема тревога кај турските власти и кај француските дипломатски и воени претставници во Солун. Биле собирани нови воени сили, а францускиот брод „Херон“, под команда на Ле Бег, на 20 април бил испратен против востаниците. Откако ги нашол и натоварил двата турски воени чамци, кои безнадежно чекале да се дебаркираат востаниците на Касандра, се упатил кон Сикја и Св. Никола, каде што на 22 април ги нападнал трите „брода од 150 до 200 тона, еден сплав и седум лотки со палуба“, со кои биле префрлени востаниците. Еден од бродовите бил потопен со муниција, „вториот скоро уништен, а третиот многу оштетен“. Востаниците, гледајќи дека тоа го сторил француски брод, не отвориле оган против него и покрај тоа што имале два мали топа.¹⁵⁾ Нападот на францускиот брод, со кој отворено се демонстрирало француско-турското сојузništvo, довело до извесно разочарување и обесхрабрување кај востаниците и до охрабрување кај Турците. Во врска со тоа францускиот конзул во Солун го пишува следното: „Материјалниот резултат од нападот на „Херон“ е скоро рамен на нула, но нејзиниот морален ефект овде беше голем и нема сомневање дека оваа демонстрација ќе ги разочара Елините и христијанската раја на мошне ефикасен начин и дека ќе им даде на Турците енергија која им е потребна“. Турскиот генерален гувернер во Солун на Французите им изразил голема благодарност,¹⁶⁾ но немал сили да интервенира веднаш против востаниците. Востанието продолжило да се шири. Караташо издал „еден проглас со кој ги канел сите христијани на Македонија да ги земат пушките и да удрат на Турците“. Тој со писмо се обратил до манастирските фактори во Св. Гора со барање да дадат вооружени доброволци, храна и др. и им јавувал дека тој со својот одред ќе замине за Солун (веројатно да го нападне). Слично писмо испратил и во големото село (сега административен центар на Халкидика) Полигирос во кое на 13/25 април влегол востаничкиот одред (50 борци) на Атанас Влахомихали. Кон него се приклучиле околу 100 селани од селото. Следниот ден, сите тие дале една успешна повеќечасовна борба против

¹⁴⁾ G. Tozi, n. d., 157—158; Γ. Κορδάτος, “Ιστορία τῆς Νεώτερης Ἑλλάδος, III, 642; Δ. Δουτζ. “Η Ἑλλάς καὶ αἱ Δυνάμεις...”, Θεσσαλονίκη, 1973, σ. 101, 120; Α. Γιομπλάκη, “Η ἐπανάστασις...”, — Μαι. Ζωή, 1969, τ. 39, σ. 34.

¹⁵⁾ A. Vakalopulu, n. d., 78—79.

¹⁶⁾ Според A. Vakalopulu, n. d., 80.

многубројниот башибозук (400 мажи), предводен од Хасан ага и Махмуд бег, кој дошол од соседното село Галатица. Востаниците го начекале непријателот на височината „Кавралака“, до селото, му нанесле големи загуби — 65 мртви и го принудиле да се повлече.¹⁷⁾

Овие востанички успеси, со тоа и нивното приближување кон Солун, предизвикале загриженост, зашто градот бил недоволно обезбеден. Таа загриженост може да се види од констатациите на францускиот конзул во Солун (направени на 24 април): „Меѓу Халкидика и Солун не постои никакво значителен населен центар, ниту некаква утврдена точка од таква природа која ќе може да го запре Чами Караташо, ако тргне кон овој град. Солунското подрачје е премногу растегнато, така што неговиот слаб гарнизон не може добро да го чува и брани од еден вешто воден напад. Треба да се верува дека Чами Караташо е точно информиран за ситуацијата во која се наоѓа градот и може би ќе се обиде да го нападне“. Во случај на напад конзулот бил решен да оди да го пресретне Караташо за да го спречи крвопролевањето. Токму тогаш востанието во Тесалија напредувало мошне успешно, така што Турците се наоѓале во тешка ситуација. Турската влада „ги сфатила жалосните последици што можел да ги има овој прв напад против Македонија, ако не биде непосредно и енергично одбиен“, и на брзина испратила од Цариград два баталјона (1 600 војници) во Солун. Тие и околу 1 800 башибозуци, кои пред тоа постепено биле испратени кон востанатите реони, се сметало дека биле доволни да го заштитат Солун.¹⁸⁾

Востаничките сили, предводени од Караташо, за кои првоначално се сметало дека броеле 3 000 а потоа сведени на околу 1 500 борци, по неколкудневна престојувачка без акции во селото Св. Никола, на 14/26 април го нападнале селото Ормилија, во кое се наоѓале околу 600 вооружени Турци и дале јак отпор, така што востаниците морале да се повлечат, зашто таму пристигнале околу 2 000 нередовна турска војска за да ги заобиколи. Притоа имало повеќе судири. Караташо со повеќето востаници се повлекол во планинските места во реонот на Св. Никола и оттаму се префрлил во Кумица (Комица, кума-кумица) три часа до гратчето Иерисос во Св. Гора. Кон крајот на април одредот на Влахомихали го напуштил Полигирос и се приклучил кон Караташо. Тоа го искористил башибозукот на Хасан ага и Мехмед бег и на 4 мај влегол во селото и заклал 25—30 првенци, кои претходно му јавиле дека востаниците го напуштиле Полигирос. Во врска со овој колеж и со повлекувањето на Караташо, францускиот конзул го констатирал следното: „Среќа е што Чами Караташо бил на ваков начин одбиен, зашто тој ако добиеше некое

¹⁷⁾ A. Giokomplaki, n. d., 35; G. Kordatu, n. d., 642.

¹⁸⁾ Vakalopulu, n. d., 80; G. Tozi, n. d., 180—181.

предимство, сите христијани од Халкидикот, огорчени од веста за масакрот на првенците од Полигирот, ќе можеа да се подигнат на бунт". При повлекувањето, одредот на Влахомихали, во кој се наоѓале и подвојводите Г. Бино и Е. Балафа, во селото Враста дал успешна битка против многубројните Турци кои се наоѓале таму. Овој одред, како и силите предводени од Караташо, веројатно преку Св. Никола, по море, се префрлиле во планинскиот реон Кумица, метох на манастирот Хилендар, на полу-островот Света Гора. Со доброволци од околните села тој направил во височините на Кумица мали утврдувања, се снабдил од околните манастири со храна и други потреби и чекал непријателски напад. Тоа станало во почетокот на мај. Околу 3 000 турска војска и башибозук под команда на Тахир бег ги нападнале востаничките позиции на Кумица, кои ги бранеле околу 900 борци. По многучасовна борба, во која востаниците добро се држеле, тие се повлекле во Света Гора. На обете страни имало големи загуби. Според еден француски извештај кој се базира врз турски извори, 90 востаници биле убиени и 200 се разбегале во планините. Според друг извор изгинале само 7 востаници, меѓу кои и двајца знаменосци. Биле заробени две востанички знамиња и четири мали топови пред тоа. Востаниците се повлекле во Св. Гора во реонот на манастирите, кои биле под руска и англиска заштита. Турската команда, плашејќи се од компликации кои можеле да настанат поради влегувањето и пљачкосувањето на башибозукот во манастирскиот реон, се откажала од нивното гонење во тој реон, но го заобиколиле, чувајќи ги стратешките места. По оваа битка Караташо ги средил востаничките редови. Во други извештаи се зборува за повторното враќање на востаниците во позициите на Кумица, за нивното присуство во селата Ларигови, Палеохори, Неохори и во други места. Но се тврди, дека по таа голема битка Караташо се откажал од намерата да ги разбунтува христијаните во Македонија. Од конзулските извештаи се гледа дека востаниците на Караташо и во критичните денови ја уживале поддршката и помошта на селаните, на манастирските слуги, чуварите... — на сиромаштијата.¹⁹⁾ Меѓу нив секако имало и извесен број македонски печалбари кои работеле по манастирските имоти. Се тврди дека тајно нив ги помагале и калуѓерите.

За дејноста на Караташо е интересна и информацијата од еден австриски конзулски извештај (од 8 јуни). Според неа бил запленет „еден необичен и карактеристичен документ потпишан од Караташо како главен шеф на Македонија“ (приложен кон него, но необјавен).²⁰⁾ Точно што значи тоа, не е можно да се утврди, но може да се каже дека во ниеден од француските и

¹⁹⁾ Ετ. Δραγούμη, 'Ανέκδοτα ἑγγράφα... , Θεσσαλονίκη, 1966, 348, Vakalopulu n. d., 84, 87, 90—92; A. Giomlaki, n. d. 36.

²⁰⁾ Vakalopulu, n. d., 99—100.

австриските конзулски извештаи, објавени од А. Вакалопулос, не се зборува за некакви акции за присоединување на Македонија или на нејзини делови кон Грција, или за било какви големи грчки и антисловенски истапи. Востанието значи имало борбени слободољубиви цели. Како што видовме, тоа имало претензии да се прошири и во внатрешноста на Македонија и да ги опфати сите христијани, значи и Македонците. Во неговите водечки сили, во одредот на Караташо и во други единици, имало и македонски доброволци, регрутирани од македонската политичка и работна емиграција во Грција и од печалбарите во Халкидика. Самиот Караташо подоцна јавно ја декларирал својата словенска припадност. Тоа, и неговата дејност за Македонија и во Македонија, ни даваат право да го сметаме него истовремено и за истакнат македонски востанички водач кој се борел за слободата на Македонија. Но тој има големи заслуги и за грчкото ослободително дело зашто учествувал во повеќе ослободителни потфати на грчкиот народ. Караташо се истакнал и како деец на балканската, а до некаде и на медитеранската ослободителна соработка.

Востанието на Караташо во Халкидика од 1854 година завршило со неговото задушчување, но не и со ликвидирање на главните востанички сили. Последните биле утврдени во непристапните планински места во манастирскиот реон на Света Гора, каде што се чувствувале безбедни зашто турската војска и башибозукот, и покрај тоа што го блокирале овој реон, не се решавале да ги нападнаат. Француските претставници во Солун, имено капетанот на бродот „Солон“, баронот Русен, гледајќи ја оваа пат-позиција, по договор со турските власти му предложиле на Караташо да ги префрли востаниците во Грција, гарантирајќи им полна безбедност. Турските власти го прифатиле ова решение зашто се плашеле востанието да нѐ има лоши последици за Македонија и за нив. Караташо исто така се согласил. На 13 јуни 1845 година востаниците на Караташо во пристаништето Дафни се качиле на францускиот брод „Солун“ и во еден транспортен брод, и заминале за Грција.²¹⁾ Караташо продолжил и потоа да работи за ослободителното дело на Македонија и на Балканот воопшто. Во тоа тој соработувал со повеќе тогашни востанички дејци, како што бил истакнатиот водач на италијанското ослободување Ѓузепе Гарибалди и др.

Револуционерните идеи на Гарибалди имале големо влијание врз Д. Караташо. „Караташо сакаше да ја игра улогата што

²¹⁾ Vakilopulu, n. d., 95—96, 102. За востанието на Караташо пишува во својата автобиографија и Натанаил Кучевишки, кој како што рековме тогаш се наоѓал во Зографскиот манастир во Света Гора, а бил во тек со настаните. Тој неточно го прикажува „Кара Ташо“ како еден, а „Чамов“ како друг востанички водач. Димитар Караташо имал прекар „Тсамис“ (Џамија) зашто бил висок („како џамија“). Натанаил неточно пишува „дека востаниците заминале со грчки бродови.

Жизнеописание митрополита... 37.

ја играше Гарибалди во Италија. Затоа почн да собира доброволци и да формира одреди со цел да навлезе во Тесалија и Македонија. Но, грчката влада не само што не го помагаше, туку го уапси и го затвори”,²²⁾ но тој успеал да се ослободи. Во 1859 година Д. Караташо се префрлил во Италија и за време на Француско-пиемонтската војна против Австрија, која држела под своја власт голем дел од Италија, заедно со Гарибалди им помагал на Италијанците во нивните ослободителни потфати „полн со надеж дека слободољубивите Италијанци ќе му се одгласат кога ќе се јави потреба...”. Потоа, есента (1859) тој отишол во Црна Гора и преговарал со тамошните фактори за заедничка борба против Османската империја. Во врска со тоа ја обиколил Македонија, Тесалија и Албанија, каде што агитирал за заедничка борба на сите поробени народи без разлика на вера и народност. Во врска со подготовките „за голмеото дело на ослободувањето, тој оди во Франција и Англија, а потоа во Романија и Србија”. Летото 1861 година преговарал во романскиот град Галац со бугарскиот револуционерен деец Г. С. Раковски за идните заеднички ослободителни потфати. Оттаму, кон крајот на септември, се префрлил во Белград, каде што бил примен од претседателот на српската влада Филип Христиќ. Тука нашол повеќе пријатели и сомисленици. „Дојдов кај своите браќа”, велел Караташо кога дошол во Белград. Тогаш, тој, и покрај тоа што долго живеел меѓу Грците, сè уште го зборувал македонскиот јазик. Но во Белград се разболел и на 20 октомври 1861 година умрел, пред почетокот на новите ослободителни потфати. Современите го почитувале како значаен поборник за ослободувањето на Словените, на Грците и на сите народи.²³⁾ Своите слободољубиви и интернационални идеи се трудел да ги спроведе во дело не само на Балканот, туку и во Италија, значи и на Медитеранот.

²²⁾ G. Krodatsu, n. d., III, 681—682.

²³⁾ Н. Тооров, Документи за балканското единство, — Известия на Института за българска история, София, 1966, XVI—XVII, 515 и др.; В. Трайков, Раковски и балканските народи, София, 1971, 358—359; Архив Г. С. Раковски, III, София, 1966, 762.